

DE ONDERPASTOOR

Voor Rik Neerinckx
1963-2018

Louis van Dievel

De onderpastoor

Roman

Wat vindt u van dit boek? Vertel het ons
@vrijdagboeken met #vrijdagboeken

© 2018 – Louis van Dievel & Uitgeverij Vrijdag
Jodenstraat 16, 2000 Antwerpen
www.uitgeverijvrijdag.be

Omslagontwerp: Mulder van Meurs
Vormgeving binnenwerk: theSWitch, Antwerpen
Foto auteur: Stephan Peleman

Omslagfoto: Historisch Documentatiecentrum Stad Dendermonde

NUR 301
ISBN 978 94 6001 732 2
D/2018/11.676/436

e-boek
ISBN 978 94 6001 736 0

“Men liep op den duur met een boog om z’n huisje
En wie hem voorbij liep, sloeg haastig een kruisje
Die had over de Heer zo z’n eigen gedachten
Van tiereliedom, zo z’n eigen idee”

(Paterke Pieter, Henk Elsink)

Niets van deze uitgave mag door middel van elektronische of andere middelen, met inbegrip van automatische informatiesystemen, worden gereproduceerd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Iedere gelijkenis met bestaande toestanden of personen berust op een gelukkig toeval.

Taal en spelling

Een woordje over de taal en de spelling in dit boek. Eind jaren zestig, begin jaren zeventig, was Vlaanderen van God los, althans op spellinggebied. Het was de glorie-tijd van de zogenoemde progressieve spelling en van alle varianten daarop. In zowat alle Vlaamse kranten en weekbladen schreven/spelden redacteuren zoals het hen uitkwam. Er was geen lijn. De letters k en c werden vrolijk door elkaar gebruikt, de letter h leek in ongenade gevallen. Ook conservatieve (kerkelijke) publicaties en geschriften vielen aan spellingsonduidelijkheid ten prooi. Én aan taalfouten, talloze taalfouten. Alle fragmenten in italiaan in deze roman zijn afkomstig uit dag- en weekbladen, berichten en vlugschriften. Ik heb er niets in willen veranderen of verbeteren, overigens tot groot verdriet van mijn redacteur. En dat ik mijn hand niet omdraai voor oer-Vlaamse woorden en wendingen, weten trouwe lezers inmiddels allang.

DEEL I

1968

De vloer

Sint-Gillis-Dendermonde, 11 maart 1968

Hooggeachte Heer Monseigneur,

Ik voel het als mijn katholieke plicht u in te lichten over de handelwijze van E.H. Verhaeghen, onderpastoor van de Sint-Egidiusparochie in Sint-Gillis-Dendermonde.

In de drie jaren sinds zijn benoeming in onze parochie is deze Verhaeghen erin geslaagd de gelovigen tegen elkaar op te zetten met preken en uittalingen die nog weinig met de katholieke geloofsteeleer te maken hebben, ja er zelfs gans stijldig mee zijn. Vanop de kansel heeft hij het bestaan om tot een revolutie op te roepen. Hij maakt het stille werk van E.H. pastoor De Brouwer en van zijn collega-onderpastoor, de zeer ewaren E.H. Van Coppenolle, belachelijk. Hij doet bij de katholieke verenigingen waarvan hij de proost is aan zogenoemde voorlichting op een gebied waar hij zich als priester verre vandaan heeft te houden. Hij is allesbehalve terughoudend in zijn omgang met het vrouwelijke deel van onze parochie. Meer durf ik hierover niet te zeggen. Maar er zijn getuigen! Verhaeghen bezoekt socialistische dranklokalen waar hij zich blijkbaar meer op zijn plaats voelt dan in onze parochiekerk. Het huis dat de kerkfabriek hem ter beschikking stelt, is verworven tot een verzamelplaats van allen die het niet nauw nemen met de Tien Geboden.

Met dit alles, zo beweert Verhaeghen, brengt hij de besluiten van het Vaticaanse Concilie in de praktijk. Maar niets is minder waar! Hij leidt de gelovigen van Sint-Gillis-Dendermonde integendeel op een dwaalspoor.

Deze Verhaeghen maakt het priesterambt te schande! Niet het minst doordat hij zich als priester ook bezighoudt met de duivensport. Hoe diep kan men zinken!

Hooggeëerde Heer Monseigneur, ik verzoek u nederig maar dringend E.H. Verhaeghen tot de orde te roepen en hem een sanctie op te leggen. Vóór het te laat is en het kwaad geschied. Zijn plaats is niet in onze parochie!

Neem het mij niet kwalijk dat ik deze brief niet met mijn naam onderteken. E.H. Verhaeghen heeft een kleine groep volgelingen die niet terugdeinzen voor intimidatie van al diegenen die de katholieke geloofsleer trouw willen blijven.

Met de meeste hoogachting,

Een verontuuste parochiaan

1

Zijn voor de Heer niet alle schepsels gelijk?

Onderpastoor Van Coppenolle liep met een gezicht dat op onweer stond naar buiten.

De deur! riep de postbediende hem nog na, maar daar sloeg André Van Coppenolle geen acht meer op. Hij maakte nog net geen wegwerpgebaar. Een dik halfuur had hij staan aanschuiven voor tien simpele postzegels. Voor hem in de rij had een vrouwke gestaan dat haar pensioen niet had gekregen en de posterijen daarvoor met luide stem verantwoordelijk stelde. Het probleem was dat het vrouwke potdoof was en daardoor waarschijnlijk het geklop op de deur van de facteur niet had gehoord. De doofheid bemoeilijkte ook danig de conversatie met de loketbediende die – hoewel hij ambtenaar was – heel veel geduld had betoond.

Firmin de facteur zal morgen opnieuw langskomen, beloofde hij, met zijn handen als een toeter aan zijn mond, maar dan moet ge wel opendoen natuurlijk. Ge kunt uw voordeur ook tegen laten staan, dat hij binnen kan.

Het vrouwke had er geen vertrouwen in.

Dieven zijn het! mompelde ze in zichzelf. Allemaal! Dieven en bedriegers.

Ze wilde haar plaats voor het loket pas verlaten toen de bediende op de achterkant van een vergeeld postformulier had geschreven dat ‘... postbode Firmin Brandt op... opnieuw langs zou komen met het pensioen voor de som van... bij Virginie Wuytens in de Otterstraat 16 te Sint-Gillis-Dendermonde, en wel tussen ...’

Met het papiertje tussen haar reumatische vingers geklemd schuifelde het vrouwke de post uit.

Ik heb mijn hemel weeral verdiend, denkt ge niet, paster? spotte de postbediende toen het dan eindelijk de beurt aan Van Coppenolle was.

Hij kende de man als lid van de communistische partij. Zijn naam stond als verantwoordelijke uitgever op de vlugschriften die de plaatselijke partijafdeling geregeld in de brievenbus van de onderpastorie deponeerde.

Tien postzegels, zegt ge? Is het voor een gewone brief of voor een herderlijk schrijven? Want die kosten meer, dat weet ge toch?

Een communist en mislukte humorist, ook dat nog, dacht Van Coppenolle.

Hoeveel kosten ze? vroeg hij bars.

Nu ge hier toch staat, paster, ging de postbediende onverstoorbaar voort, wat is uw mening over de staat van de vloer in de parochiekerk? Ik hoor zeggen dat die er nog heel goed mee door kan. En dat het schandalig is om een miljoen frank uit te geven aan een nieuwe vloer, terwijl de jongens en de meisjes van de KSA en de Chiro geen deftig lokaal hebben. Maar ik kom natuurlijk nooit in de kerk. En dus vraag ik het aan een mens die het kan weten, gelijk gij.

Gelijk *U!* beet Van Coppenolle de postbediende toe.

Sinds hij zijn soutane had omgewisseld voor een grijs kostuum met een wit boordje was het respect voor zijn status met sprongen gedaald, was zijn indruk.

Zijn voor de heer niet alle schepsels gelijk? zei de communist met een zalvende stem en een van schijnheiligheid druipend gezicht.

In de rij achter Van Coppenolle werd er gelachen.

De onderpastoor keek nijdig achterom. Wat nog meer gelach veroorzaakte. Hij herkende geen parochianen, het was al iets.

Ik kom niet voor commentaar, ik kom voor postzegels.

Nog liet de vermaledijde communist niet af.

Hebt ge een voorkeur voor een bepaalde zegel? Die met de beeltenis van koning Boudewijn of de reeks van de Olympische Spelen? De prijs is dezelfde. Ik heb er ook hele schone van het Belgische Rode Kruis.

André Van Coppenolle liep met tien postzegels van één frank met de beeltenis van de jonge vorst naar buiten en liet wraakzuchtig de deur van de post wagenwijd openstaan. Om stoom af te laten besloot hij een paar straten om te lopen. Halverwege de Otterstraat haalde hij met grote passen het nog altijd in zichzelf mopperende vrouwke in. Ze had hem in de post niet herkend in zijn grijze kostuum. Hij rilde toen de wind plots opstak. Een soutane was toch wel warmer geweest bij dit kwakkelweer. Hij trok ze nog vaak aan, in de beslotenheid van zijn werkkamer. Het oude priestergewaad zat gewoon prettig, vond hij.

Ter hoogte van het nummer 85 in de Otterstraat dook hij ijlings een portiek in. De duiven van zijn collega-onderpastoor circelden boven het dak, klaar om te landen op de duiventil. Een onderpastoor die duiven hield, het was gewoon ongepast. Maar de pastoor zei er niets van, die tolereerde dat, die had zelfs smakelijk gelachen toen Van Coppenolle een jaar eerder door de duiven van Gilbert Verhaeghen was – *excusez le mot* – ondergeschetten toen hij langs diens huis passeerde. Gelukkig waren er geen getuigen geweest! Maar zijn kostuum was wel naar de droogkuis ontmoeten en de strontvlekken waren er nooit helemaal uitgegaan. En ook nadat hij zijn haar drie keer had gewassen, bleef de ammoniakgeur nog lang hangen. Pas later had hij gehoord over de ziektes die hij allemaal had kunnen krijgen door het contact met die duivenkak.

Het moet gezegd: Gilbert Verhaeghen had de rekening van

de droogkuis zonder morren betaald en had zich verontschuldigd. Maar ook hij had het voorval weggelachen. Als een priester schapen mag weiden, zij het figuurlijk, waarom zou hij dan ook geen duiven mogen houden, collega André?

Het mankeerde er nog aan dat Verhaeghen deelnam aan duivenprijskampen en op zondagmorgen op zijn dak op zijn duiven stond te roepen in plaats van voor te gaan in de vroegmis.

Hoewel de kust inmiddels veilig was, bleef Van Coppenolle toch in het portiek staan. Uit het halfopen raam op de eerste verdieping van nummer 85 klonk gitaarmuziek en gelach van jonge vrouwen. Een ongeoefende stem zong *We shall overcome*, het nieuwe protestlied dat uit Amerika was overgewaaid. Het was woensdagnamiddag. Dan vergaderde Gilbert Verhaeghen met de leiding van de Chiromeisjes. De deur van zijn huis stond open. In de vuile, rommelige gang zag hij een ijzeren vuilnisbak staan, die zo vol was dat het deksel niet meer dicht kon. Die geur! En naast die vuilnisbak lagen lege drankflessen, stapels oude gazetten en een fiets zonder wielen. Het trottoir voor het huis van Verhaeghen was trouwens bijna helemaal versperd door de achteloos achtergelaten fietsen van de Chiroleiding. Hij hoorde Gilbert Verhaeghen iets roepen dat hij niet kon verstaan en opnieuw klonk er luid meisjesgelach. Wat viel er eigenlijk te lachen? Werd Verhaeghen niet verondersteld om als proost te waken over de katholieke inspiratie van de jeugdbeweging? Was een gebedsstonde dan niet eerder op zijn plaats dan modieus gezang? Van Coppenolle moest de aanvechting bedwingen om de stoffige trap op te lopen en zonder kloppen de kamer binnen te lopen waar de vergadering aan de gang was. Als waarschuwing. Om ze aan het schrikken te brengen. Maar hij voelde dat hij zich grenzeloos belachelijk zou maken. De leidsters zouden schrikken, welzeker, heel even toch, maar ze zouden zich veilig voelen in de nabijheid van Verhaeghen – hun populaire proost –

en ze zouden hem na de eerste schrik meewarig aankijken. En Verhaeghen zelf zou hem met die ironische blik van hem en een paar rustige, welgekozen woorden op zijn plaats zetten.

Van Coppenolle had steeds vaker heimwee naar vroeger.

Tot voor de komst van Gilbert Verhaeghen, twee jaar eerder, had hij de parochie van Sint-Egidius nagenoeg in zijn eentje geleid. Nee, niet geleid, draaiende gehouden – hij moest zich hoeden voor eerzucht, voor hoogmoed. Maar toch. Al het praktische werk van de parochie was op zijn schouders terechtgekomen. Dag en nacht was hij in het getouw geweest. Want pastoor De Brouwer, die niet zoveel eerder als hij in Sint-Gillis-Dendermonde was gearriveerd, kon moeilijk een werkpaard worden genoemd. Ja, de man had een lichte hartaanval achter de rug en moest het rustig aan doen, daar had André Van Coppenolle alle begrip voor, maar zijn hartziekte belette de pastoor niet om nagenoeg al zijn tijd te spenderen aan het schrijven van heemkundige bijdragen en het laatste jaar vooral aan een naslagwerk over kerkelijk recht. Een vergelijking tussen de rechtspraak in de bisdommen Gent, Mechelen en Brussel tussen 1570 en 1795. Wie zat daarop te wachten? Maar pastoor De Brouwer was zo fier als een pauw op zijn grote project. Geleerde professoren in het kerkelijk recht waren niet blij met dat boek van hem, een bescheiden amateur! beweerde hij.

Ja, de pastoor deed zijn deel van de missen nog. Als het hem uitkwam... Maar om nu te zeggen dat hij de stuwende kracht van de parochie was... Toch ging hij, als er iets goed liep, altijd met de pluimen lopen. Het bisdom was heel content over de parochie van Sint-Egidius en haar pastoor. Maar goed, met pastoor De Brouwer had hij een *modus vivendi* gevonden. Leven en laten leven. Al moest De Brouwer af en toe laten voelen wie er de baas was, dat kon hij niet laten.

De komst van Gilbert Verhaeghen was van een heel ander kaliber geweest. Verhaeghen maakte deel uit van een nieuwe generatie priesters waar Van Coppenolle misprijzend op neerkeek. Wereldverbeteraars met grote principes en nog grotere woorden. Transparantie, inspraak, betrokkenheid! Hij kon het woord Vaticanum II niet meer horen. Zagen die beterswetters dan niet dat het Vaticaanse Concilie een doodgeboren kind was? Dat er van de schone besluiten niets in huis zou komen? Dat de nieuwe paus er zijn eigen wending aan gegeven had? Dat de Curie in Rome opzichtig tegenwerkte? Dat hun eigen bisschop, monseigneur Van Peteghem, zijn voet de hele tijd op de rem hield? En terecht. Er was veel te veel veranderd op een te korte tijd: het priesterkostuum, het omgedraaide altaar, de invoering van de volkstaal... Bij Van Coppenolle lagen de Latijnse gebeden nog altijd het eerst op de lippen. Maar de nieuwe priesters, de zogenaamde progressieven, waren niet tevreden geweest met die veranderingen. Ze spraken van 'cosmetische ingrepen', ze wilden over alles kunnen discussiëren, zelfs over het celibaat. En in hun zog wilde een generatie leken blijkbaar de Kerk overnemen. Inspraak wilden ze. Mee beslissen. Maar de Kerk was geen democratie, dat wilden ze niet inzien. Ook hier in Sint-Gillis-Dendermonde hadden de wereldverbeteraars de kop opgestoken. En Gilbert Verhaeghen had hun kop zot gemaakt. Zoals met de kwestie van de nieuwe kerkvloer.

André Van Coppenolle zocht in zijn broekzak naar de sleutel van zijn huis op het kerkplein. Een overbodig gebaar en hij wist het. Zijn hand zat nog in zijn broekzak toen de deur al openzwaaide. Zijn moeder moest op de uitkijk gestaan hebben, dat kon niet anders. Hij had soms het gevoel dat hij bespied werd door zijn eigen moeder. Of minstens gecontroleerd. Hij kon haar niet terechtwijzen, zoals ge een meid op haar plaats

kunt zetten. Hij was maar een onderpastoor, hij had geen geld voor een meid. Hij ging zonder groeten meteen naar zijn werkkamer, zette zich aan zijn bureau en zocht in een lade naar een envelop.

Aan Eerwaarde Heer F. Van Coppenolle, schreef hij. Hij stopte twee briefjes van duizend frank in de omslag. Hij aarzelde even, haalde een stapel steekkaarten die hij gebruikte voor zijn preken uit een andere lade en knipte er een in twee.

Waarde broeder, schreef hij, ik hoop dat gij het goed stelt en dat er een eind aan uw beproeving mag komen.

Zijn broer had een stommitieit begaan waarvoor hij maandelijks in harde munt moest betalen. Anders zou zijn goede naam door het slijk worden gehaald. Daarom, en alleen daarom leverde André Van Coppenolle iedere maand een voor zijn inkomen aanzienlijke financiële bijdrage. Gelukkig had hij een behoorlijk extra inkomen uit huwelijken en begrafenissen. En was Gilbert Verhaeghen niet geïnteresseerd in kerkdiensten die geld in het laatje brachten. Geld interesseerde hem niet. Al wilden de laatste tijd steeds meer jonge koppels door Verhaeghen getrouwd worden en niet meer door hem. Dat kon een probleem worden.

Er werd op de deur van zijn werkkamer geklopt. Zijn moeder stak haar hoofd binnen.

Roger Claes is er voor u, fluisterde ze. Roger Claes was de koster van de Sint-Egidiusparochie en tegelijk de begrafenisondernemer van Sint-Gillis-Dendermonde.

Kan het niet wachten, wilde hij nog zeggen, maar de koster stond al binnen.

André..., begon Roger Claes.

Meneer de onderpastoor, verbeterde Van Coppenolle hem op scherpe toon. Sinds Verhaeghen zich door iedereen bij zijn voornaam liet aanspreken, dacht de halve parochie dat ook *hij* daarmee gediend was. Quod non.

Meneer de onderpastoor, de koster rolde nog net niet met zijn ogen, Jeanne De Muyter ligt op sterven, haar dochter zegt dat het nog voor vandaag kan zijn. Ze vraagt of ge het sacrament van de stervenden wilt komen toedienen.

Van Coppenolle keek op zijn polshorloge. Het was halfvijf.

Zoek mij een misdienaar, commandeerde hij, we vertrekken over een halfuur.

Waar haal ik zo rap een misdienaar?

De koster was niet van goede wil.

Dat is uw probleem, Roger.

Meneer Claes, verbeterde de koster hem met een uitgestreken gezicht. Ik zal mijn best doen, maar ge weet evengoed als ik dat het bijna etensuur is en dat het moeilijk is om dan nog een misdienaar te vinden.

Trek uw plan, meneer Claes.

Met een verongelijkt schouderophalen verliet koster Claes de kamer.

Het etensuur!

Ook dat nog.

André Van Coppenolle had erop gerekend om mee aan tafel te schuiven in de pastorie. Het was donderdag, dan maakte Thérèse – de meid van de pastoor – altijd worst met bloemkool in witte saus en puree, zijn lievelingseten. Er werd altijd om zes uur stipt gegeten op de pastorie. Dat haalde hij nooit, nu hij nog de laatste sacramenten moest gaan toedienen. Later komen had geen zin. Pastoor De Brouwer liet zelden iets over als hij alleen aan tafel zat. Hij moest nochtans van de hartspecialist een dieet in acht houden. Hij moest zich matigen, had Thérèse, de meid van de pastoor, hem verklapt.

Zijn eigen moeder was een lief mens maar koken kon ze niet. Haar eten was altijd aangebrand of niet genoeg doorbakken of plat gekookt of smakeloos of zo zout dat zelfs een vis er ziek van zou worden. Het mocht ook niets kosten. Altijd

had ze overschot van het bescheiden huishoudgeld dat Van Coppenolle haar maandelijks toestopte. Hoe zijn vader zaliger het bij zo'n slechte kokkin had kunnen volhouden... André, vermaande hij zichzelf, ge hebt slechte gedachten. Het huwelijk is een heilig sacrament. En kunnen koken is maar een detail. Maar toch. En dus at hij wanneer hij maar kon mee in de pastorie. Dat zijn moeder hem daarvoor iedere keer verwijtend aankeek, nam hij voor lief.

Maar vanavond zou hij het helaas met de opgewarmde kost van zijn moeder moeten stellen. Glazige patatten, halfgare schorseneren en een reep spek. Hij kon toch geen pak friet gaan kopen aan het station, gelijk Gilbert Verhaeghen iedere week wel minstens een keer deed. Ook al had hij er geweldig veel goesting in.

2

Ik wil nog naar het gesproken dagblad luisteren

Pastoor De Brouwer opende om klokslag zeven uur zijn ogen. Vroeger, in zijn vorige parochie, liep de wekker altijd af om halfzes. Voor de vroegmis. Maar daar had hij in Sint-Gillis-Dendermonde geen last meer van. De vroegmis was iets voor zijn onderpastoors. Jozef De Brouwer bleef nog een kwartiertje liggen. Geen onnodige spanningen of inspanningen, had de cardioloog hem bezworen na zijn hartinfarct. Het was weliswaar een mild infarct geweest, maar het had evengoed een litteken nagelaten. Zijn gestel was blijvend ondermijnd, had de specialist gewaarschuwd. Hij zou vatbaarder worden voor aandoeningen en ziektes. Daarom was de Sint-Egidiusparochie, in het begin althans, een groot cadeau geweest van de kersverse monseigneur Van Peteghem. Een week na zijn wijding in Rome had Van Peteghem hem van het kleine Impe naar het grotere Sint-Gillis-Dendermonde overgeplaatst, toch wel een promotie. Ze kenden elkaar al lang, Van Peteghem en hij, ze hadden samen het grootseminarie doorlopen, samen hun priesterroeping gestalte gegeven. Zoiets schept een band voor het leven. Hij hoorde hoe Thérèse beneden in de keuken al in de weer was. Pastoor De Brouwer kwam traag overeind, stapte met het juiste been uit bed, waste zich gauw gauw aan de lavabo, controleerde de staat van zijn onderbroek met lange pijpen. Die kon nog wel een dag mee. Hij trok een proper grijs hemd aan en zijn grijze broek. Hij probeerde de gesp van zijn

riem in het derde gaatje te wurmen maar het lukte niet. Hij was weer aangekomen. Hij knielde nog wat stram op zijn bidbank en smeekte de Heer om kracht voor alweer een nieuwe dag. Hij bad vijf Weesgegroeten en drie Onzevaders. Hij trok een oude wollen vest aan en daalde voorzichtig de wat steile trap af. Het was kwart voor acht.

Er stond een dampende pot koffie op de eettafel. Thérèse had zijn boterhammen al gesmeerd: twee met gepreste kop en mosterd, twee met belegen kaas en een dikke snee met confituur van pruimen uit de boomgaard van de pastorie.

Hij at snel en gulzig en een beetje morsig.

Wilt u een eitje, meneer pastoor? kwam Thérèse vragen.

Ze was twintig jaar meid geweest bij de vorige pastoor en toen die was doodgefallen in de biechtstoel had ze haar diensten aan de opvolger, aan hem, aangeboden. Waar moest ze anders naartoe, de sloor? Hij had toegegeven, mede onder druk van de deken van Dendermonde, maar soms had hij spijt van zijn welwillendheid. Hij had zijn meid uit Impe moeten meenemen. Katrien kon veel beter koken en zeurde niet aan zijn hoofd over te veel en te haastig eten. Maar ja, Katrien had haar geboortedorp niet willen achterlaten.

Nee Thérèse, ruim maar af. Of wacht, ik wil nog naar het gesproken dagblad luisteren. Ge maakt altijd zoveel lawaai met het bestek en de borden.

Hij reikte naar het toestel dat achter zijn rug op de comode stond. Er ging een groen lichtje aan en de radio begon te brommen.

Jozef De Brouwer luisterde met stijgende verbijstering naar de berichten over de studentenopstand in Leuven. Agitatoren hadden het rectoraat bestormd en de meubels door de ramen op straat gegooid en in brand gestoken. Het liep daar helemaal uit de hand! De Vlaamse strijd werd daar misbruikt om de revolu-